

درس ۹ ایرانی متحد و یکپارچه

- ۱- اوضاع سیاسی ایران هنگام تأسیس حکومت صفوی چگونه بود؟
(ا) هنگام به قدرت رسیدن صفویان، کشور ما حکومت واحد و قدرتمندی نداشت و دچار تفرقه و تجزیه شده بود. در آن زمان، حاکمان بخش‌های مختلف ایران با هم در جنگ بودند. به همین دلیل، امنیت و آرامش شهرها و روستاها از بین رفته و امور کشور مختل شده بود. (ب) همزمان، در هسایگی ایران حکومت‌هایی وجود داشتند که در فکر گسترش قلمرو خود بودند (از جمله امپراتوری عثمانی که با حمله‌های پیاپی به سرزمین‌های هم‌جوار، بر قلمرو خود می‌افزود. سلطان عثمانی خود را خلیفهٔ مسلمانان می‌دانست و به ایران نیز طمع داشت. در شمال‌شرق ایران (ماوراءالنهر)، ازبک‌ها قدرت گرفته بودند و به مرزهای ایران می‌تاختند.)
۲- همزمان با حکومت صفوی کدام حکومت‌های هم‌سایه چشم طمع به ایران داشتند؟

فعالیت

فعالیت بر عهده دانش آموز

۱- کاربرگ شماره (۷) را انجام دهید.

- ۳- شیخ صفی الدین اردبیلی که بود؟
شکل‌گیری حکومت صفوی
(۳) شیخ صفی‌الدین اردبیلی (۷۲۵-۶۵۰ ق) از مشایخ معروف زمان خود بود که مذهب شیعه داشت. خاقانه او در اردبیل مورد توجه مردم و حاکمان محلی بود. پس از مرگ شیخ صفی‌الدین اداره خاقانه وی به فرزندانش رسید که پیشتر آنها، افرادی با غرور و مبارز بودند و برای ترویج و گسترش فرهنگ شیعی تلاش بسیاری می‌کردند. در نتیجه فعالیت آنها (۱) **ای‌های مختلف ترک که ساکن مناطق شمال و شمال غربی ایران بودند، به مذهب شیعه گرویدند و مهم‌ترین طرفداران حاکمان شیخ صفی شدند. این ای‌ها به قزلباش معروف بودند.**
۴- ایل‌های مختلف ترک در کدام مناطق ساکن شدند؟ مهم‌ترین طرفداران شیخ صفی چه کسانی بودند؟

لیلا بهمنی دبیر مطالعات اجتماعی شهرستان میاندوآب

- در ابتدای قرن ۱۰ قی یکی از نوادگان شیخ صفی به نام اسماعیل حضرت رسید.
۵- شاه اسماعیل صفوی چگونه خود را شاه ایران نامید؟
اسماعیل صفوی (۲) **کنگ نیروی نظامی قزلباش، نخست برخی حکومت‌های محلی در شمال غربی را شکست داد و پس از تسلط یافتن بر تبریز، خود را شاه ایران خواند (۱) پس از تاج‌گذاری، مذهب شیعه را مذهب رسمی کشور اعلام کرد. شاه اسماعیل سپس حاکمان مناطق مختلف را یکی پس از دیگری از میان برداشت و با شکست دادن ازبک‌ها در خراسان، بر سراسر ایران مسلط شد. در نتیجه موفقیت‌های سیاسی و نظامی او، حکومت کشور ما یکپارچه، مستقل و نیرومند شد؛ به‌طوری که قلمرو آن به حدود قلمرو دورهٔ ساسانیان رسید. حکومت صفوی همچنین همهٔ اقوام ایرانی را زیر حاکمیت خود گرفت و موجب هم‌بستگی و اتحاد پیشتر ایرانیان شد.**

نقشه شاه اسماعیل اول صفوی

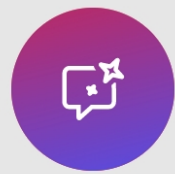
فعالیت

۲- پس از مطالعه متن توضیح دهید که با تأسیس حکومت صفوی، چه تغییرات مهم سیاسی، اجتماعی و مذهبی در ایران ایجاد شد.
جواب فعالیت (۲)
از نظر سیاسی: مستقل و نیرومند شدن حکومت - افزایش قلمرو اجتماعی: هم بستگی و اتحاد مردم مذهبی: رسمی شدن مذهب شیعه

- در اواخر قرن سیزدهم میلادی در منطقه آسیای صغیر (ترکیه امروزی) حکومت مقتدری وجود نداشت و این منطقه توسط حاکمان محلی اداره می‌شد تا اینکه شخصی به نام عثمان به کمک قبیله‌اش توانست به تدریج مناطق مختلف آسیای صغیر را تصرف و سلسله عثمانی را پایه‌گذاری کند. قبیله عثمان از ترکان مسلمانی بودند که پیرو خلیفه عباسی بودند. با از بین رفتن خلافت عباسی توسط مغولان، دیگر خلیفه‌ای وجود نداشت. پس از آن پادشاهان سلسله عثمانی خود را خلیفه خواندند و مدعی شدند که مسلمانان باید از آنها پیروی کنند. آنها به گسترش سرزمین‌های خود پرداختند و توانستند مناطق گسترده‌ای در سه قاره آسیا، آفریقا و اروپا تصرف کنند. با تشکیل حکومت شیعه و قدرتمند صفوی در ایران، آنها به بهانه اینکه خلیفه و رهبر جهان اسلام هستند، به جنگ با صفویان پرداختند و هواره سعی داشتند تا با از بین بردن این سلسله، ایران را جزئی از قلمرو خود بنمایند. عثمانیان نتوانستند سل حکومت کردند و با پایان جنگ جهانی اول، از بین رفتند.

لیلا بهمنی دبیر مطالعات اجتماعی شهرستان میاندوآب

- ۷- مهم‌ترین دشمنان خارجی صفویان چه کسانی بودند؟
صفویان برای دفاع از یکپارچگی تمام‌ای ایران، بارها با دشمنان خارجی رو به رو شدند (ازبک‌ها در شرق و عثمانی‌ها در غرب). مهم‌ترین دشمنان آنها بودند (۱) **سلطان عثمانی که از شکل‌گیری سلسله قدرتمند، مستقل و شیعه‌مذهب صفویه ناخوشود بود، با شیاهی عظیم راهی ایران شد (۲) جنگی که میان ساسانیان دو کشور ایران و عثمانی در چالدران (۱۵۱۴) رخ داد، به نفع صفویان بود. شاه اسماعیل و سربازانش نجات زیادی نشان دادند اما سبب عثمانی به کمک سلاح‌های آتشین مانند توپ و تفنگ که تنها، ایران از آنها بهره‌بردار بود، بروز شد (۳) از جنگ چالدران، نیز به نفع صفویان بود اما مقاومت و مبارزهٔ مردم آنها را وادار به عقب‌نشینی کرد. پس از شاه اسماعیل پسرش، سید محمد، به حکومت رسید (۴) **با مرگ و سامان دادن به اوضاع داخلی و دفع حمله‌های ازبکان و دولت عثمانی، موفق شد حکومت صفوی را تثبیت و تحکیم کند. تمام همایون پایتخت را از تبریز به قزوین منتقل داد (۵) تبریز چرا شاه به نفع پایتخت را از تبریز به قزوین منتقل داد؟****

لیلا بهمنی دبیر مطالعات اجتماعی شهرستان میاندوآب

۷- مهم ترین دشمنان خارجی صفویان چه کسانی بودند؟

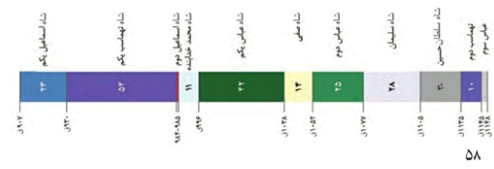
صفویان برای دفاع از یکپارچگی جغرافیای ایران، بارها با دشمنان خارجی روبرو شدند. از یک‌ها در شرق و شمالی‌ها در غرب. مهم‌ترین دشمنان آنها بودند: **عثمانی‌ها** که از شمال، **پرتغالی‌ها** که از شرق، **پشتون‌ها** که از جنوب و **ترکان** که از غرب. راهی ایران تا **۱۵۰۱** جنگی که میان سیهان دو کشور ایران و عثمانی در چالدران بود. ترکانی شهر خوی امروزی را خداداد، شاه اسماعیل و سربازانش نجات زیادی شان دادند اما سیه عثمانی به کمک سلاح‌های آتشین مانند توپ و تفنگ که سیه ایران از آنها بی‌بهره بود، پیروز شد. این از جنگ چالدران، تیریز به انتقال عثمانی‌ها در آمد اما مقاومت و مبارزه مردم آنها را وادار به عقب‌نشینی کرد. پس از شاه اسماعیل پسرش، **تیموسید** به حکومت رسید. او با سر و سامان دادن به اقتصاد داخلی و دفع حمله‌های ترکان دولت عثمانی، موفق شد حکومت صفوی را تثبیت و محکم کند. شاه **تیموسید** پایتخت را از تیریز به قزوین انتقال داد. (روا تیریز هوارده در معرض هجوم سیه عثمانی بود). همچنین او، روابط سالم‌تری با کشورهای همسایه و مسلمان خود، برقرار کرد. در دوره شاه **تیموسید**، برخی قلهای بزرگ شیعه، چاکاهی علمی و چندی در ادایم کشور پیدا کردند.

۸- اقدامات شاه **تیموسید** پس از پیروزی در جنگ چالدران چه بود؟

۹- **سلسله صفوی در اوج قدرت**: شاه عباس اول (پنجمین شاه صفوی) حکومت صفوی را به اوج قدرت رساند. او از یک‌ها و عثمانیان را شکست داد و تا پشت مرزهای ایران عقب راند. همچنین، پایتخت را از قزوین به اصفهان - در مرکز ایران - منتقل کرد و برای آبادانی آن بسیار کوشید. ۱۲-۱۳ اقدامات شاه عباس صفوی را بنویسید؟

ایران در زمان صفویان (شاه عباس)

لیلا بهمنی دبیر مطالعات اجتماعی شهرستان میاندوآب

۱۴- چرا صفویان پس از شاه عباس از داشتن شاهان لایق محروم شدند؟

امور کشور مختل شد و هیچ و مرج شد؟

حکومت صفوی در سراسیمه سقوط: پس از مرگ شاه عباس اول، چهار پادشاه دیگر روی کار آمدند. بعضی از آنها توانایی و لیاقت اداره کشور را نداشتند (سیاست کشن و کور کردن شاهزادگان و جلوگیری از حکومت آنها بر ولایات، باعث شد تا آنان شیوه کشورداری را نیاموزند. در نتیجه چنین سیاستی، سلسله صفوی پس از شاه عباس اول تقریباً از داشتن پادشاهان توانمند محروم ماند. هر نتیجه ضعف و بی‌لایقی شاهان، مقام‌های کشوری و لشکری دچار اختلاف و درگیری شدند و از انجام دادن مسئولیت‌های مهم خود بازماندند. بنابراین، امور حکومت مختل شد و هیچ و مرج کشور را فراگرفت.

۱۵- چرا سلطان حسین صفوی در مقابل افغانان شکست خورد؟

در چنین اوضاع ناایمنانه، گروهی از افغان‌ها در قندهار سر به شورش برداشتند و پس از پیروزی بر حاکم آن ولایت، به سوی اصفهان حرکت کردند. سلطان حسین صفوی که در اواخر حکومتش به ضعف و سستی گراید، نتوانست در مقابل گروه مهاجم خارجی مقابله کند. پس از چند ماه محاصره، به تاجار تسلیم شد و به این ترتیب، محمود افغان، سردهشت

شهرستان در پایتخت قسمت‌هایی از ایران تسلط شد. ۱۶-

حالیات ۲ (الف) تیریز- قزوین - اصفهان

ب) چون تیریز در معرض هجوم عثمانی‌ها بود و در قزوین به دلیل کمبود آب باعث شد تا صفویان پایتخت را به اصفهان منتقل دهند.

۳- کدام شهرها پایتخت صفویان بودند؟ نام ببرد. (بیا دلیل تغییر پایتخت صفویان را توضیح دهید.

۴- دلیل سیاسی ضعف و فروپاشی حکومت صفوی چه بود؟

دلیل سیاسی ضعف و بی‌لایقی شاهان، سیاست کشن و کور کردن شاهزادگان و جلوگیری از حکومت آنها بر ولایات و نیاموختن شیوه کشورداری لایق نظامی: بی‌بهره بودن از تجهیزات نظامی و اختلاف و درگیری مقام‌های کشوری و لشکری صفویان کشور را چگونه اداره می‌کردند؟

در دوره صفویه حکومت مرکزی قدرتمندی در ایران به وجود آمد که در رأس آن شاه قرار داشت (شاهان صفوی، همچون فرماوران پیش از خود، اختیارات زیادی داشتند و با استبداد بر کشور حکومت می‌کردند. همه مقام‌های کشوری و لشکری مطیع فرمان شاه بودند و اجازه نداشتند مخالف خواست و اراده او عمل کنند) (۱۱) از شاه، وزیر بزرگ قرار داشت که به او اعتماد القوله نیز می‌گفتند. (۱۲) (مسئول امور اداری و مالی کشور بود اما در مقابل شاه قدرت و اختیارات چندانی نداشت) (۱۳) (پادشاهان نظامی نیز در اداره حکومت صفوی نقش بسیار مهمی داشتند و علاوه بر فرماندهی سیه، معمولاً حاکم ولایات‌های مهم نیز بودند.

۱۷- شاهان صفوی چگونه کشور را اداره می‌کردند؟

۱۸- مسئولیت وزیر یا اعتماد الدوله در دوران صفویه چه بود؟

لیلا بهمنی دبیر مطالعات اجتماعی شهرستان میاندوآب

جواب فعالیت

۵- زمان شاه عباس اول، سران ایل قزلباش حاکم ولایات‌های مختلف ایران بودند. شاه عباس اول برای تقویت حکومت مرکزی و جلوگیری از نفوذ ایل قزلباش، پایتخت را از قزوین به اصفهان منتقل کرد.

فرمانروایان پیش از خود، اختیارات زیادی داشتند و با استبداد بر کشور حکومت می کردند. همه مقام های کشوری و لشکری مطیع فرمان شاه بودند و اجازه نداشتند مخالف خواست و اراده او عمل کنند) **۱۸** (از شاه، وزیر بزرگ قرار داشت که به او اعتماد الدوله نیز می گفتند. (و مسئول امور اداری و مالی کشور بود اما در مقابل شاه قدرت و اختیار چندانی نداشت) **۱۹** (اندک زمانی نیز در اداره حکومت صفوی نقش بسیار مهمی داشتند و علاوه بر فرماندهی سپاه، معمولاً حاکم ولایت های مهم نیز بودند.

۱۷- شاهان صفوی چگونه کشور را اداره می کردند؟
۱۸- مسئولیت وزیر یا اعتماد الدوله در دوران صفویه چه بود؟

۵۹

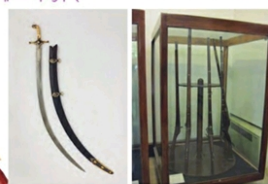
لیلا بهمنی دبیر مطالعات اجتماعی شهرستان میانداوب

جواب فعالیت

شاه عباس اول صفوی

۵) تا زمان شاه عباس اول، سران ایل قزلباش حاکم ولایت های مختلف ایران بودند. شاه عباس اول برای تقویت حکومت مرکزی و جلوگیری از نفوذ نامی و بی نظمی سران ایل قزلباش، حکومت ولایت ها را از آنان گرفت و به افرادی غیر از قزلباش ها سپرد. همچنین در کنار سپاه قزلباش، سپاه جدیدی از افراد غیر قزلباش تشکیل داد و با کمک گرفتن از اروپاییان، این سپاه را به تفنگ و توپ مجهز کرد. **جواب فعالیت ۵**

نمونه ای از سلاح های دوره صفویه

فعالیت

۵- الف) آثار و نتایج اقدام های اداری و نظامی شاه عباس اول را توضیح دهید.
ب) کاریکته شماره ۸ را انجام دهید.

۱۹- منظور از قرون جدید در اروپا چیست؟

۲۰- کدام کشورها پیشگامان استعمار بودند؟

اروپاییان در راه ایران

همزمان با به قدرت رسیدن سلسله صفوی، کشورهای اروپایی، قرون وسطا یا عصر تاریکی در اروپا را پشت سر گذاشته و وارد قرون جدید شده بودند. (از قرن های شانزدهم تا نوزدهم میلادی را در تاریخ اروپا قرون جدید می نامند. **۲۱** (فصل ششم) اروپاییان با ساختن کشتی های بزرگ و مجهز به توپ های جنگی، مملت های دیگر و سرزمین های آنها را غارت کردند و بخش های وسیعی از قاره های آمریکا، آفریقا و آسیا را مستعمره خود کردند. (کشورهای پرتغال، اسپانیا، انگلستان و فرانسه پیشگامان استعمار بودند. **۲۰** در آستانه تأسیس سلسله صفوی، پرتغالی ها جزایر و سواحل جنوبی ایران را تصرف کرده و تجارت خلیج فارس و دریای عمان را در اختیار گرفته بودند. (شاه اسماعیل صفوی به دلیل نداشتن کشتی جنگی نتوانست در برابر پرتغالی ها کاری از پیش ببرد اما شاه عباس اول از رقابت انگلیسی ها و پرتغالی ها استفاده کرد و به کمک کشتی های جنگی انگلستان، پرتغالی ها را از سواحل و جزایر ایران بیرون راند. انگلستان با اخراج پرتغال، زمینه نفوذ خود در ایران را مستحکم کرد. **۲۱**

شاه عباس صفوی چگونه پرتغالی ها را از سواحل و جزایر ایران بیرون کرد؟

لیلا بهمنی دبیر مطالعات اجتماعی شهرستان میانداوب

در دوران صفویه و با افزایش اقتدار و امنیت در کشور، تولید و تجارت افزایش یافت و ایران با برخی از کشورهای اروپایی روابط سیاسی و بازرگانی برقرار کرد. **۲۲** (در آن زمان اروپاییان شرکت های بزرگ تجاری تأسیس کرده بودند و می خواستند که روابط تجاری خود را با دیگر کشورها مخصوصاً ایران افزایش دهند و در این مسیر به رقابت می پرداختند. به همین دلیل، نمایندگانی را برای عقد قراردادهای بازرگانی به کشور ما فرستادند. **۲۲**

۲۱- چرا در دوران صفویان، اروپاییان نمایندگان خود را به ایران می فرستادند؟

در دوره صفویه، جهانگردان زیادی از اروپا به ایران آمدند. تعدادی از آنها در سفرنامه های خود، مطالبی درباره جغرافیا، منابع طبیعی، عقاید و آداب و رسوم مردم ایران نوشتند. نوشته های جهانگردان اروپایی در شناساندن تاریخ اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی ایران عصر صفوی و نیز منابع ثروت ایرانیان ارزش و اهمیت فراوانی دارد. شاردن، بازرگان فرانسوی، یکی از مشهورترین جهانگردانی است که در عصر صفوی به ایران آمد. او در سفرنامه چندجلدی خود، دیدها و شنیده هایش از ایران را شرح داده است. باید توجه داشت که توصیف برخی جهانگردان از جامعه و فرهنگ ایران، گاهی همراه با جهت گیری های خاص، آمیخته با خطاهای بارز در فهم فرهنگ و رفتار مردم ایران و با سیاه نمایی های دور از انصاف علمی بوده است.

فعالیت

۶- انگیزه ها و هدف های سیاسی، اقتصادی و فرهنگی اروپاییان از ارتباط با ایران دوره صفوی را از متن درس استخراج و دسته بندی کنید.

۶۱

7

Comment Highlight Draw Text Fill & Sign More to...